

Ett hälsosamt Dalarna

Regionplan 2019 mot 2021
Budget 2019
Finansplan för 2019-2021

Landstingsstyrelsen 2018-11-05
Landstingsfullmäktige 2018-11-19-20
LD18/01623

Innehållsförteckning

En god hälsa genom trygghet, kvalitet och hållbar utveckling nära invånarna i Dalarna.....	3
Övergripande mål	4
Mer närmare vård	5
Vård utan köer	6
Vårdkvaliteten ska öka	7
Fler medarbetare som trivs på jobbet.....	9
Minskad påverkan på klimat och miljö	10
En långsiktigt hållbar ekonomi.....	11
Regional utveckling.....	13
Budget 2019 och plan 2019-2021	15
Finansiella mål och nyckeltal	15
Ekonomisk strategi och struktur- och förändringsplan.....	16
Planerings- och styrmodell, process för intern styrning och kontroll.....	16
God ekonomisk hushållning – Finansiella mål	17
Resultat	18
Likviditet.....	19
Ekonomiska förutsättningar	20
Befolkningsutveckling.....	21
Löne- och prisförändringar	21
Investeringar.....	22
Lån.....	23
Driftbudget 2018	24
Hälso- och sjukvårdsnämnd/Hälso- och sjukvård.....	25
Regionstyrelsen/Hälsoval, beställarenhet	26
Hälso- och sjukvårdsnämnd/Hörsel och syn Region Dalarna	27
Regionstyrelsen/Central förvaltning	28
Regionstyrelsen/Finansförvaltning	29
Fastighetsnämnden/Regionfastigheter.....	30
Servicenämnden/Regionservice.....	31
Kultur- och bildningsnämnden/Kultur- och bildning	32
Tandvårdsnämnden	33
Gemensam nämnd Hjälpmedel Dalarna	34
Patientnämnd.....	35
Kollektivtrafiknämnden	36
Regionala utvecklingsnämnden	37
Revision	38
Budget år 2019 och planer för åren 2020 – 2021	39
Driftbudget	39
Resultatbudget	40
Balansbudget	41
Finansieringsbudget	42
Tabellförteckning	43

Vår vision

En god hälsa genom trygghet, kvalitet och hållbar utveckling nära invånarna i Dalarna

Dalarna ska ha en positiv och hållbar utveckling. Det gäller allt ifrån ett fungerande näringslivsklimat till en social, miljömässig och ekonomiskt hållbar utveckling. Regionen ska redovisa ett klimatboksutsläpp från år 2020 och minska växthusgaserna med 75 procent till år 2030.

Dalarna ska vara en region där människor i hög grad stannar och som nya invånare söker sig till. Dalarna har många företag som blomstrar och många är världsledande inom sina branscher. Vi ska fortsätta vara ett av Sveriges främsta län när det gäller export och besöksnäring.

Region Dalarna och Dalarnas kommuner ska ha smidiga samverkansformer där en positiv utveckling i Dalarna kan säkerställas som kommer dalfolket till del. Samarbetet behöver tid och det behövs nya kontaktytor som skapar vinster för alla parter.

I Region Dalarna ska det finnas stor valfrihet. Privata aktörer inom vård och omsorg är ett komplement som gynnar både medarbetare och patienter. Det är kvaliteten som är viktigast, inte driftsformen.

Det behövs en effektivare sjukvård, fler öppna vårdplatser och kortare köer. Tillgängligheten

inom vården måste öka. Det handlar både om att korta köerna och att göra det enklare att få en tid hos vårdpersonal. Det behövs ett bredare utbud av öppettider för att möta patienternas behov. Vården behöver också komma närmare patienten då det många gånger är besvärligt för patienten att komma till vården.

Region Dalarna ska vara en attraktiv arbetsgivare. Regionen måste tänka strategiskt. Det krävs ett långsiktigt arbete för att rekrytera nya medarbetare, samtidigt som vi erbjuder dem som redan är anställda fortbildning eller kombinationstjänster. Medarbetarnas arbetsuppgifter behöver renodlas så att personalen får ägna sig åt det de är utbildade till.

Primärvården behöver bli bättre på att möta människor med psykisk ohälsa och det bör finnas mobila team även inom psykiatri. Köerna till barn- och ungdomspsykiatri måste bort.

Det behövs en hög kompetens att följa upp och stödja enheter där ekonomin fallerar och vi behöver säkerställa internkontrollen. En av Dalasamverkans största utmaningar är att få ordning på ekonomin, skapa likviditet och dämpa kostnadsutvecklingen.

Falun i november 2018

Ulf Berg
Moderaterna

Sofia Jarl
Centerpartiet

Christer Carlsson
Moderaterna

Lisbeth Mörk-Amnelius
Dalarnas sjukvårdsparti

Birgitta Sacrédeus
Kristdemokraterna

Bo Brännström
Liberalerna

Kerstin Lundh
Miljöpartiet

Övergripande mål

Mer närmare vård

Region Dalarna ska ha en primärvård med hög kvalitet utan väntetider med utgångspunkt i patienternas behov av vård.

- Primärvårdens andel av de totala resurserna för hälso- och sjukvården ska öka.

Vård utan köer

Region Dalarna ska förbättra tillgängligheten inom ramen för vårdgarantin.

- Kontakt med primärvården samma dag, en första medicinsk bedömning inom tre dagar av legitimerad vårdpersonal, besök i den specialiserade vården inom 90 dagar och behandling påbörjad inom 90 dagar.

Vårdkvaliteten ska öka

Regionen ska erbjuda en vård som är jämlik, patientsäker och har god kvalitet.

- Antalet felbehandlingar ska minska.

Fler medarbetare som trivs på jobbet

Region Dalarna ska vara en attraktiv arbetsgivare med en trivsamt arbetsmiljö där medarbetarna känner sig sedda. Medarbetarna behöver få bättre arbetsvillkor och sjukfrånvaron måste minska.

- Sjukfrånvaron ska minska.

Minskad påverkan på klimat och miljö

Region Dalarna ska bedriva ett långsiktigt hållbart miljöarbete fokuserat på att öka människors hälsa, minimera miljöbelastningen och förebygga föroreningar. God miljö är en viktig förutsättning för god hälsa.

- Fossilanvändningen ska minska.

En långsiktigt hållbar ekonomi

En välskött ekonomi utgör grunden för att regionen ska kunna erbjuda en patientsäker vård med god kvalitet. Det krävs därför att verksamheterna hushåller ansvarsfullt med skattemedlen, håller sig till fastslagen budget och inte överstiger i budgeten fastslagen nettokostnadsutveckling. Region Dalarna har som mål att göra sig oberoende av hyrpersonal och därmed minska personalkostnaderna.

- Resultatet ska vara minst en procent.

Regional utveckling

Region Dalarna ska verka för en utbyggnad av Dalabanan och samordna infrastruktur- och trafikåtgärder på regional och interregional nivå. Regionen vill stärka samverkan med Högskolan Dalarna och aktivt verka för att fler yrkeshögskoleutbildningar (YH-utbildningar) förläggs till Dalarna. Region Dalarna ska inrätta ett forum för samverkan med statliga myndigheter så att statens närvaro säkerställs och utvecklas.

- Förkorta restiden på Dalabanan.

Mer närmare vård

För befolkningen i Dalarna är det viktigt att ha tillgång till en primärvård utan väntetider och av hög kvalitet. Primärvården ska vara lättillgänglig och nära folket. En väl utbyggd tillgänglig nära vård är grunden för en fungerande sjukvård. Målet är att man ska kunna åka till vårdcentralen och bli mottagen samma dag.

Den första linjens sjukvård ska byggas ut så det vid varje fullskalig vårdcentral ska finnas en samtalsterapeut, psykolog eller annan personal från psykiatrin. Då avlastas både barn- och ungdomspsykiatrin och behandlingen av vuxna med psykisk ohälsa och det blir möjligt att korta köerna till psykiatrin i sin helhet.

Inom primärvården ska patientbesök prioriteras och produktionsmål införas. Utgångspunkten ska alltid vara patienternas behov av vård, verksamheternas uppdrag, kvalitet och patientsäkerhet. För att uppnå balans mellan inflöde och utflöde av patienter ska Region Dalarna utveckla sin produktions- och kapacitetsplanering och utveckla metoder för att på förhand kunna bedöma förändringar i antalet patienter som är i behov av vård. Det är viktigt att samordna vårdinsatserna för att korta köerna i länet och uppnå en högre produktivitet.

Ersättningsystemet för hälsoval i primärvården ska ses över för att underlätta för nya vårdcentraler att starta. Vårdval måste kunna tillämpas i steg från mindre mottagningar till den fullskaliga vårdcentralen.

Regionens organisation ska förändras. Inom den politiska organisationen kommer de sex hälso- och sjukvårdsberedningarna läggas ned. Samtidigt får POLSAM-grupperna en mer politisk tyngd.

För att skapa bättre insyn och förenkla kommunikationen kring regionens verksamhet ska kommunikationsavdelningen flyttas till regiondirektörens stab. Det skapar en helhetsbild och underlättar transparens och en god insyn för dalfolket i regionens verksamhet.

Uppdrag:

- En satsning på primärvården ska göras.
- Primärvårdens andel av de totala resurserna för hälso- och sjukvård ska öka över tid.
- Utredda ersättningsystemet för hälsoval.
- Flytta kommunikationsavdelningen till att organisatoriskt ligga under regiondirektören.
- Avveckla hälso- och sjukvårdsberedningarna från 1 januari 2019.
- Inrätta en hållbarhetsberedning där folkhälso- och hållbarhetsfrågor samlas.

Vård utan köer

Region Dalarna ska ha en stark egen verksamhet, men det behövs också valfrihet och en mångfald av olika lösningar. Att lägga ut en del av regionens verksamhet på entreprenad kan ge mervärde för patienten och det totala vårdutbudet. Om en verksamhet under en längre tid inte har uppnått vårdgarantins mål ska den konkurrensutsättas genom att delar av verksamheten läggs ut på entreprenad. Tillgängligheten till vården i regionen ska förbättras utifrån Sveriges kommuner och landstings mätningar.

Den psykiska ohälsan hos barn och unga ökar. Att minska köerna till barn- och ungdomspsykiatri (BUP) är högt prioriterat. Därför är det viktigt att fortsätta utveckla första linjens snabba hjälp för barn och unga när de mår psykiskt dåligt. Att stötta familjerna så att barn får en bra start i livet är långsiktigt hållbart. I varje kommun ska det finnas minst en familjecentral. Om Regionen inte hinner ta emot inom sin egen verksamhet måste de kunna remittera patienterna till andra vårdgivare.

E-hälsa betyder elektronisk hälsa och m-hälsa anger att det ska finnas en mobilitet och rörlighet. Utvecklingen av e-hälsa skapar förutsättningar för såväl den personcentrerade vården som för en sammanhållen vårdprocess. E-hälsa behöver bli en naturlig och integrerad del av vårdprocessen. För att snabba på den utvecklingen behövs ytterligare stimulanspengar för att utveckla och informera om e-hälsa i den nära vården, primärvården.

Utvecklingen inom e-hälsa gör att dalfolket kan få bättre tillgång till information och därigenom större inflytande över sin egen vård. Sedan 2017 har Region Dalarna en digital vårdcentral - Min vård. Den digitala vårdcentralen måste utvecklas med fler funktioner. Några andra exempel på e-hälsa som ska utvecklas är e-journaler, kontakt och rehabilitering via videosamtal, 1177.se och digitala hälsorum.

Alla har rätt till friska tänder. Munhälsan har stor betydelse för övriga hälsan. Tillgängligheten till

folktandvården måste förbättras. Ett komplement till att förbättra tillgängligheten kan vara mobila tandläkarmottagningar. Insatser ska göras för att få fler att teckna frisktandvårdsavtal. Satsning ska också göras på personer som har stora behov av tandvård, exempelvis äldre eller sjuka.

Där det finns vårdköer är det viktigt att de kvalitetssäkras så att behovet styr.

Uppdrag:

- Satsa på barn- och ungdomspsykiatri för att korta köerna.
- Utveckla den digitala vårdcentralen, Min vård, med fler funktioner.
- Fortsätt utveckla e-hälsa, tidsbokning på nätet, distansbesök genom digitala hälsorum och videosamtal.
- Konkurrensutsätt delar av verksamheter som under lång tid inte klarat vårdgarantin.
- Utred hur tillgängligheten kan förbättras i hela Dalarna speciellt utanför centralorterna, genom exempelvis digitala hälsorum, mobila vårdteam och mindre vårdcentralfilialer.
- Öppna familjecentraler tillsammans med kommunerna så att det finns minst en i varje kommun.
- Utred införande av mobil tandvårdsklinik.

Vårdkvaliteten ska öka

Region Dalarna ska erbjuda en vård som är jämlik, patientsäker och har en god kvalitet. Patienterna ska erbjudas en fast vårdkontakt som lotsar dem genom vårdkedjan.

I satsningarna på BUP, är det också viktigt att resurser tillförs för kompetensutveckling. Ett sådant exempel är personal som jobbar med barn och unga med ätstörningar.

Det måste finnas en garanti för att övergångar från BUP till vuxenpsykiatri fungerar så att patienten känner trygghet i den processen. Patienten måste stå i fokus och känna sig trygg med den vård som väntar inom vuxenpsykiatri.

Människor med psykisk ohälsa behöver ökat stöd. Arbetet pågår att starta ett Fontänhus i samarbete med Falu kommun. Fontänhusens modell är en psykosocial arbetsinriktad rehabilitering som stödjer människor som lever med psykisk ohälsa på vägen till återhämtning.

Fokus inom vården måste successivt breddas från sjukdomsbehandlande till att i allt större utsträckning vara förebyggande och hälsofrämjande. Alla verksamheter ska arbeta hälsofrämjande och förebyggande genom att stötta länets invånare att ta ansvar för sin hälsa. Hälsoamtal ska erbjudas för att förebygga ohälsa.

Äldre människor med många sjukdomar och personer med kroniska sjukdomar kräver ofta ett samarbete mellan primärvård, slutenvård och kommunens hemsjukvård. Mobila sjukvårdsteam som utför vården i hemmet ger en individanpassad, trygg och samordnad vård som ökar patientens känsla av trygghet och nöjdhet.

Ambulanssjukvården måste fortsätta utvecklas. En utredning om att korta ambulansens utryckningstider pågår. Redan nu ska dock ambulansstationen i Rättvik återöppnas. Rättvik är en viktig kommun i Dalarnas turism och kulturliv där det rör sig många människor varje år. Tjänsten i väntan på ambulans (IVPA) gällande sjukvårdslarm måste

ses över. Nuvarande lösning gäller till insatserna är tillfredsställande i ambulanssjukvården. Regionen måste försäkra sig om att en trygg och jämlik vård kan erbjudas över hela länet.

Hjärt- och lungräddningen (HLR) i ambulanserna utförs manuellt och kan därför endast göras under den tid ambulansen står stilla. Enligt rådande lagstiftning får inte hjärtkompressioner göras då kravet är att sjukvårdspersonalen ska sitta bältade bak. Därför ska det finnas tillgång till minst en hjärtkompressionsmaskin på varje ambulansstation i regionen.

Socialstyrelsens nationella riktlinjer är ett stöd vid prioriteringar och ger vägledning om vilka behandlingar och metoder som olika verksamheter i vård och omsorg bör satsa sina resurser på. Riktlinjerna riktar sig till såväl beslutsfattare som verksamhetsledningar. För att granska om prioriteringar implementeras och om de medicinska insatserna medför förbättrad hälsa och förhöjd livskvalitet behöver Region Dalarna utveckla forskningsrådet till att även vara ett råd för prioriteringar inom hälso- och sjukvården.

Region Dalarna ligger näst högst i Sverige i antalet patienter som drabbats av infektionsrelaterade skador. Regionen anser att vårdrelaterade infektioner är oacceptabla och kommer att följa upp de riktlinjer inom hygien som redan finns på plats. Målsättningen är att antalet vårdskador ska understiga riksnittet och bli färre för varje enskilt år.

Regionen och kommunerna ska kunna garantera en sammanhållen vårdprocess där patienten får vägledning. Patienten ska inte märka när ansvaret går över till en annan vårdgivare.

Uppdrag:

- Satsa på barn- och ungdomspsykiatri för att öka kompetensen i verksamheten.
- Utred bassängverksamheten, målet är att det ska finnas möjlighet att bedriva ett bra rehabiliteringsarbete.

- Öppna ambulansstationen i Rättvik.
- Utred ambulanssjukvården med bedömningsbil, helikopter, IVPA, första hjälpen-larm och PRIO1-verksamheten.
- Utred färdtjänst- och sjukresor.
- Utveckla det hälsofrämjande arbetet.
- Starta Fontänhus tillsammans med kommuner och andra aktörer.
- Mobila vårdteam ska införas på flera platser i regionen.
- Det ska finnas minst en bröstkompressionsmaskin på varje ambulansstation.
- Förstärk förlossningsvården och eftervården.
- Utred mobila vårdteam inom psykiatrin.
- Utred en utökning av forskningsberedningens ansvarsområde till att även omfatta prioriteringar inom hälso- och sjukvården.
- Arbeta mer med bemötandefrågor enligt diskrimineringslagens sju grunder.
- Utveckla samverkan med kommunerna.
- Införa hälsosamtal.
- Utred kostnaderna för att ta bort den övre åldersgränsen på 74 år för avgiftsfri mammografi inom ramen för screening.

Fler medarbetare som trivs på jobbet

Det vilar ett stort ansvar på regionen att verka för att vara en attraktiv arbetsgivare där medarbetarna ska känna sig sedda. Regionen måste möta de utmaningar som finns för att klara kompetensförsörjningen, skapa en trivsamt arbetsmiljö för medarbetarna samt kunna möta framtiden med moderna och effektiva arbetsformer.

Regionen måste arbeta med uppföljande samtal för att försöka fånga upp dem som är på väg att sluta. Det är även nödvändigt att bedriva ett långsiktigt arbete för att säkra kompetensen. Ungefär 30 procent av dem som gör tjänst som AT-läkare väljer att stanna kvar och arbeta inom Region Dalarna. Målet om 60 AT-läkartjänster ska därför återupptas.

Det har visat sig särskilt svårt att anställa och behålla sjuksköterskor vilket har lett till stänga vårdplatser och att operationer fått ställas in. Region Dalarna kommer därför genomföra ett särskilt lönelöft för sjuksköterskor, något som dock inte får gå ut över andra som arbetar inom vården.

En annan orsak till att sjuksköterskor slutar är sloandet av det lokala nattavtalet. Nattavtalet gav natt- och skiftarbetande sjuksköterskor kortare arbetstid med bibehållen heltidslön och var bra ur arbetsmiljösynpunkt. Den nya modellen, 24/7-avtalet har både blivit dyrare och inte givit personalen den tid för återhämtning de behöver.

Regionens forskningskombinerade tjänster ska utvecklas. Forskningstjänster lockar arbetskraft till regionen och ger kunskapshöjning till verksamheten.

Region Dalarna ska arbeta för att fler kompetenser ska finnas inom vården. Det kan handla om vårdadministratörer som avlastar sjuksköterskor, men även vårdlogistik, produktionsplanerare och servicepersonal. Dessa kan bidra med ny kompetens om hur patientens väg genom vården kan bli bättre och effektivare.

Uppdrag:

- Ta fram en långsiktig plan för rekrytering av medarbetare.
- Sjukfrånvaron ska minska med 1 procentenhet, gäller både långtids- och korttidssjukskrivning.
- Medarbetarnas trivsel ska öka och återkommande mätas.
- Återuppta målet om 60 tjänster för AT-läkare.
- Sjuksköterskor som arbetar i den direkta vården ska få ta del av ett särskilt lönelöft.
- Nytt nattavtal ska införas.
- Inrätta en central pott för utvecklingsmedel.

Minskad påverkan på klimat och miljö

Region Dalarna ska ha ett hållbarhetsarbete som följer de globala målen för hållbar utveckling, Agenda 2030. Region Dalarna ska arbeta aktivt med att minska utsläppen av växthusgaser från bland annat transportsystemet. Regionen ska bidra till att uppnå de nationella klimatmålen. Ett politiskt beslutat hållbarhetsprogram i enlighet med Agenda 2030 ska tas fram som redovisar mål och prioriteringar i de delar som regionen kan påverka. För att politisk tydligare uppmärksammas dessa frågor inrättas en hållbarhetsberedning under Regionstyrelsen. Beredningens uppgift är att bereda och samordna regionens arbete med folkhälso- och hållbarhetsfrågor.

Social, miljömässig och ekonomisk hållbarhet behöver vägas in i all verksamhet och integreras i den sammanhållna styrningen och ledningen. Inför beslut i Regionfullmäktige och Regionstyrelsen ska hållbarhetsbedömning göras och vara en del av beslutsunderlaget. Det ger tydlighet, transparens och redovisar helheten av beslutens påverkan i de tre dimensionerna av hållbarhet.

Folkhälsa är, till skillnad mot individens hälsa, ett begrepp för hela befolkningens samlade hälsa. Det tar hänsyn till både nivå och fördelning av hälsan. En god folkhälsa innebär alltså att hälsan är så god som möjligt och samtidigt så jämnt fördelad som möjligt bland olika grupper i samhället. Regionens befolkning ska uppmuntras att ta ett eget ansvar för sin hälsa. Regionen ska i samarbete kommuner arbeta aktivt med folkhälsofrågor.

Konsumtion av varor och tjänster ska ske på ett hållbart sätt. Krav ska ställas i samband med upphandling och inköp. Uppföljningar ska genomföras som redovisar ekonomi, social påverkan samt klimatbelastningen. En hållbar region förutsätter att vi arbetar för jämlik vård och hälsa i hela regionen där såväl personalen som vårdtagarnas förutsättningar inkluderas. Hållbarhet enligt de tre dimensionerna gäller för hela regionen.

Region Dalarna ska sträva efter att förbättra

resultaten av de sex indikatorerna, förskrivning av antibiotika, ekologiska livsmedel, energianvändning i verksamhetslokaler, förnybara drivmedel i kollektivtrafiken, klimatpåverkan från medicinska gaser samt avfallsåtervinning. Dessa indikatorer återfinns i Sveriges kommuner och landstings öppna jämförelser av miljöarbetet i regioner och landsting.

Regionen ska fortsätta bedriva ett långsiktigt hållbart miljöarbete fokuserat på att öka människors hälsa, minimera miljöbelastningen och förebygga föroreningar. God miljö är en viktig förutsättning för god hälsa. Arbetet fortsätter enligt gällande miljöplan. Miljömål följs upp i den årliga miljöredovisningen. Region Dalarna ska bidra till att uppfylla internationella och nationella klimatmål samt Dalarnas klimatmål.

Uppdrag:

- Alla nämnder och styrelser ska senast 1 juni 2019 redovisa en plan till Regionstyrelsen för hur de avser att minska sina utsläpp av växthusgaser under mandatperioden.
- Revidera resepolicyen för personalen så att den starkare ska styra mot hållbara resesätt.
- Arbeta fram ett förslag till hållbarhetsprogram i enlighet med Agenda 2030.
- Utred möjligheten att miljöcertifiera hela Region Dalarnas verksamhet.
- Fortsatt satsning på förnyelsebar energi, bland annat genom att anlägga solceller på regionens fastigheter.
- Fortsätta öka andelen närproducerade varor och ekologisk mat.
- Utredda hur Region Dalarna kan minska sitt utsläpp av läkemedelsrester i avloppssystemet.
- Lägga ner tidningen Inblick, nya informationsvägar ska utvecklas .

En långsiktigt hållbar ekonomi

En av Region Dalarnas största utmaningar är att få ordning på ekonomin. En välskött ekonomi utgör grunden för att regionen ska kunna erbjuda en patientsäker och jämlik vård av god kvalitet. All verksamhet måste därför ha god budgetkontroll och hushålla ansvarsfullt med de gemensamma skattemedel som tilldelas. För att hålla ordning på ekonomin och slippa drastiska nedskärningar ska verksamheterna hålla sig till fastslagen budget och inte överskrida nettokostnadsutvecklingen. Om en verksamhet inte klarar av att hålla budget ska den löpande delge Regionstyrelsen arbetet med att åter klara målen. Resultatet ska vara minst 1 procent åren 2019-21, och 2 procent senast 2022. Region Dalarna vill även se att produktiviteten ökar.

Region Dalarna har som målsättning att göra sig oberoende av hyrpersonal. Undantag kan dock göras under vissa kritiska perioder, exempelvis om tillgängligheten förbättras på ett tydligt sätt och därmed köer och väntetider eller om egen personal, trots försök, ej varit möjlig att rekrytera. Tjänsterna ska vidare rymmas inom den befintliga budgeten och tillskottet av hyrpersonal ska bidra till en bättre arbetsmiljö för den egna personalen.

I samband med ekonomisk redovisning ska antalet stafetter och därmed förknippade kostnader redovisas. Det åligger Hälso- och sjukvårdsnämnden att aktivt arbeta för att behovet av hyrpersonal minskar.

För att skapa en bättre internkontroll ska Regionstyrelsen kunna beställa fördjupade analyser av budget- och controlleravdelningen. De nya reglerna om internkontroll, beslutade av landstingsfullmäktige, måste följas upp så att de får avsedd effekt. Ekonomiska prognoser måste vara så tillförlitliga att de utgör ett fullgott beslutsunderlag.

Regionfullmäktige fastställer normalt regionplan, finansplan och budget för de kommande tre åren i juni, men i år fastställdes ingen budget.

Landstingsplanen är ett viktigt styrdokument för landstingets verksamheter och anger den politiska ledningens viljeinriktning. I finansplanen anges de övergripande ekonomiska förhållandena för kommande treårsperiod samt budget för periodens första år. Budgeten innehåller driftbudget och investeringsramar för styrelser och nämnder.

Riktlinjer och rutiner för styrning och kontroll av större investeringsprojekt och riskområden är ett viktigt område för regionstyrelsen att säkerställa. En långsiktig investeringsplan som sträcker sig över tiden behövs och bör vara mer än endast ett år. Investeringspolicyn behöver också få en översyn.

Vi anser att Regionen ska få en bättre kontroll över investeringsprocessen. Regionstyrelsen ska därför i fortsättningen besluta om investeringar för 10-50 miljoner. Investeringar på över 50 miljoner ska beslutas av Regionfullmäktige.

Större investeringar i regionen kräver igångsättningstillstånd. Igångsättningstillstånd ska ges vid investeringar som överstiger 10 miljoner av Regionstyrelsens Arbetsutskott.

Uppdrag:

- Verksamheterna ska hålla sig till fastslagen budget och inte överskrida nettokostnadsutvecklingen.
- Resultatet ska vara minst 1 procent åren 2019-2021 och 2 procent senast år 2022.
- Region Dalarna har som målsättning att göra sig oberoende av hyrpersonal och ska därför ta fram en handlingsplan för hur kostnaderna ska minska för hyrpersonal.
- Budgetprocessen ska ses över 2019.
- Igångsättningstillstånd ska krävas vid investeringar som överstiger 10 miljoner kronor.
- Beslut om investeringar på 10-50 miljoner

kronor ska tas i Regionstyrelsen. Investeringar på över 50 miljoner kronor ska beslutas av Regionfullmäktige.

- Investeringsbudgeten ska vara långsiktig och omfatta minst 3 år.
- Investeringspolicyn ska revideras.

Regional utveckling

Den 1 januari 2019 övergår Landstinget Dalarna till att bli nya Region Dalarna med fler uppgifter och ansvarsområden. Detta medför att regionen tar över ansvaret för näringslivsutveckling, infrastrukturplanering och kompetensförsörjning.

Det är viktigt att det regionala utvecklingsarbetet inte tappar fart utan att övergången till den nya organisationen går så snabbt och smidigt som möjligt. Nuvarande Dalastrategi tar sin utgångspunkt i Europa 2020-strategin. Den nya regionen ska snabbt starta arbetet med att ta fram en ny Dalastrategi som är följsam mot nästa strategiplan på EU-nivå som ska träda i kraft år 2021.

För länets tillväxt och överlevnad är det nödvändigt att skapa större närhet till de nationella och internationella marknaderna och tillgodose näringslivets stora transportbehov för såväl gods- som persontransporter. Det krävs även samordning av infrastruktur- och trafikåtgärder så att den regionala och interregionala kollektivtrafiken kan bidra till en regionförstoring.

Under lång tid har Dalarna kommit till korta i den hårda konkurrensen om nödvändiga infrastrukturinvesteringar. En nödvändig uppgift för nya Region Dalarna blir att i dialog med kommuner och intresseorganisationer åstadkomma en tydlig samling med hela Dalarna som utgångspunkt för att förbättra möjligheterna att få ta del av regionala infrastrukturprojekt.

Jämställdhet mellan kvinnor och män är en av Dalarnas viktigaste tillväxtfaktorer. När kvinnors och mäns kompetens, talanger och företagsidéer tas tillvara utvecklas Dalarna. För att komma dit krävs förändringar. Utgångspunkten ska vara att jämställdhetsperspektivet genomsyrar det konkreta regionala utvecklingsarbetet.

För att klara framtidens kompetensförsörjning och öka tillväxten kommer allt fler människor att behövas. Det ställer krav på Dalarna att välkomna inflyttare, oavsett varifrån de kommer, och att möta inflyttarna med intresse för nya sätt att tänka

och med mottaglighet för nya influenser. Dalarna har via ett ambitiöst och ihärdigt utvecklingsarbete förutsättningar att utvecklas till en region som står för tolerans, mångfald och jämställdhet.

Unga i Dalarna ska känna att tillvaron är meningsfull, att de blir sedda och kan påverka såväl sina egna liv som länets utveckling och att de har goda möjligheter att skaffa sig utbildning och arbete i Dalarna. Ungas entreprenörskap och företagande behöver fortsatt utvecklas i samverkan med länets kommuner.

Näringslivsarbetet inom Region Dalarna verkar för att stödja företagsutveckling i bred mening men även för att stimulera insatser på de områden där länets företag redan är starka. Grunden utgörs av företag och verksamheter i Dalarnas 15 kommuner. Det finns en stor potential till nyföretagande i Dalarna som inte tillräckligt mobiliseras idag. För kvinnor, utrikes födda och studenter behövs särskilda insatser för att potentialen ska tas tillvara på ett bättre sätt.

En stärkt samverkan med Högskolan Dalarna är angeläget för att bygga kapacitet i syfte att attrahera resurser för forskning, innovation och transnationella samarbeten. Regionen ska aktivt verka för att fler yrkeshögskoleutbildningar (YH-utbildningar) förläggs till Dalarna.

Regionen bör fortsatt stödja utvecklingsarbetet med små- och medelstora företag inom framförallt verkstad- och träindustrin med bland annat kompetens, nätverk och kapital så att företagen kan utvecklas, bli mer konkurrenskraftiga och göra bättre affärer.

Den statliga närvaron behöver säkerställas och utvecklas i Dalarna. Vi har hittills sett hur statliga myndigheter har dragit sig undan allt mer från Dalarna och länets kommuner. Det här är en trend som måste brytas. En av de viktigaste uppgifterna för den nya regionen blir att upprätthålla, samla och säkerställa en kontinuerlig samverkan med statliga myndigheter. Därför ska

Region Dalarna inrätta ett forum för samverkan med statliga myndigheter så att statens närvaro säkerställs och utvecklas.

Medel för regional utveckling kan behöva tillföras från potten Utvecklingsmedel.

Att resa kollektivt ska vara attraktivt. Projekt för att öka andelen av befolkningen som reser kollektivt ska därför intensifieras. Ett omfattande program med effektiviseringsåtgärder arbetades fram under 2017 och kommer att verkställas under 2019. Kollektivtrafiknämnden får i uppdrag att införa en öppen och tydligare process med kommunerna gällande planering och utförande.

Sedan 1 juni 2017 drivs beställningscentral och trafikledning i egen regi. Det har ökat möjligheterna att styra över servicetrafiken. Beställningscentralen ska arbeta för att hänvisa färdtjänst- och sjukresenärer till allmän kollektivtrafik i den mån det är möjligt.

Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund, men också ta vara på det kulturella arvet. Kultur och bildning ska vara tillgänglig i hela länet. Dalarna ska vara en region som står för mångfald och tolerans.

Region Dalarna vill särskilt verka för ett inkluderande kultur- och föreningsliv, en inkluderande folkbildning samt motverka diskriminering och främlingsfientlighet.

Regionen vill stärka kulturens och folkbildningens kraft i samhällsutvecklingen i samarbete med andra politikområden och länets kommuner och i dialog med professionella kulturskapare och civilsamhället. I den regionala kultur- och bildningsplanen för åren 2019-2022 formuleras verksamhetens huvudinriktning de kommande åren.

Besöksnäringen är Dalarnas snabbast växande näring. Inom arbetet med fortsatt utveckling har aktörerna i länet samlats kring en gemensam målbild 2030: År 2030 upplever besökare och intressenter Dalarna som Norra Europas ledande och mest attraktiva besöksnäringdestination som erbjuder välkomnande och äkta upplevelser året runt. Regionens engagemang inom området ska fortgå med oförminskad kraft.

Uppdrag:

- Det nya Region Dalarna ska skyndsamt påbörja arbetet med att ta fram en ny Dala-strategi som är följsam mot den strategi som tas på EU-nivå efter år 2020.
- Region Dalarna ska verka för en utbyggnad av Dalabanan.
- Jämställdhetsperspektivet ska genomsyra det regionala utvecklingsarbetet.
- Region Dalarna bör stärka samverkan med Högskolan Dalarna i syfte att attrahera resurser för forskning, innovation och transnationella samarbeten.
- Regionen ska verka för att fler yrkeshögskoleutbildningar (YH-utbildningar) förläggs till Dalarna.
- Region Dalarna ska inrätta ett forum för samverkan med statliga myndigheter så att statens närvaro säkerställs och utvecklas.
- Kollektivtrafiknämnden får i uppdrag att införa en tydligare process med kommunerna gällande planering och utförande.
- Regionen ska införa en tydligare och öppnare samrådsprocess med kommunerna.
- Regionen ska uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur.
- Utred länskulturinstitutionernas långsiktiga uppdrag och mål.

Budget 2019 och plan 2019-2021

Finansiella mål och nyckeltal

	Bokslut 2017	Prognos 2018	Budget 2018	Budget 2019	Plan 2020	Plan 2021
Finansiella mål						
Årets resultat, mnkr (enligt balanskrav)	230	77	103	100	125	150
Resultatet, enligt balanskravet, ska vara ett överskott på minst 1% av skatte- och bidragsintäkterna åren 2019-2021 men 2% senast år 2022	2,6	0,8	1,1	1,0	1,2	1,5
Styrelsen och nämnderna ska hålla fastslagen budget och inte överskrida budgeterad nettokostnadsutveckling, %			100	100	100	100
Finansiell placering ska matcha pensionsskuldens utveckling och därutöver öka avsättning med minst 400 mnkr per år, %			100	100	100	100
Nyckeltal						
Skattesats	11,16	11,63	11,63	11,63	11,63	11,63
Skatteintäcks- och generella statsbidragsutveckling, %	5,4	7,0	7,3	2,2	2,9	3,3
Nettokostnadsutveckling, %	4,2	5,2	4,1	2,5	3,1	2,9
Årets investeringar, mnkr	386	442	628	711	600	600
Placerade pensionsmedel, mnkr	579	808	821	1208	1608	2008
Soliditet, %	1	1	2	3	4	6
Soliditet inklusive ansvarsförbindelse, %	-99	-88	-89	-75	-63	-54
Lån vid årets slut, mnkr	300	300	300	204	378	454
Ansvarsförbindelse pensioner intjänade före 1998 inklusive löneskatt, mnkr	4 806	4 662	4 759	4 578	4 478	4416
Pensionsavsättning, förmånsbestämd ålderspension inklusive löneskatt, mnkr	2 910	3 200	3 180	3 504	3 844	4234

Tabell 1. Finansiella mål och nyckeltal

I regionplanen Ett hälsosamt Dalarna anges politikens inriktning och uppdrag för regionens ekonomi. Det är av stor vikt att planens inriktning och mål harmoniseras i förhållande till givna ekonomiska förutsättningar som en utgångspunkt för en långsiktig hållbar och balanserad verksamhet och ekonomi.

En fortsatt utmaning under den kommande planperioden är att balansera verksamhet och ekonomi. Regionen ekonomiska restriktioner är den yttre gräns inom vilken verksamheten ska bedrivas och eventuella målkonflikter måste hanteras utifrån detta. Det är därför viktigt att det i regionen skapas en god ekonomisk hushållning, vilket bland annat innebär att verksamheten ska vara ändamålsenlig och kostnadseffektiv i förhål-

lande till identifierade behov. I ett omvärldsperspektiv skall kostnadsnivån maximalt vara på en genomsnittsnivå jämfört med liknande landsting. Nedanstående tabell visar utvecklingen i Dalarna jämfört med riksgenomsnittet för 2016-2017 med en prognos för 2018.

	2016	2017	2018 - prognos
Nettokostnadsutveckling Dalarna	0,8	4,2	5,2
Nettokostnadsutveckling Riket	4,5	5,2	
Nettokostnadsutveckling/invånare Dalarna	-0,3	3,5	
Nettokostnadsutveckling/invånare Riket	3,0	3,5	

Tabell 2. Nettokostnadsutveckling

Ekonomisk strategi och struktur- och förändringsplan

I juni 2015 fattade fullmäktige beslut om en struktur- och förändringsplan med målbilden om att stärka landstingets ekonomi med i storleksordningen 700 mnkr under perioden fram till och med 2019.

Struktur- och förändringsplanens övergripande målbilder är:

- En högkvalitativ och patientsäker hälso- och sjukvård
- En hållbar ekonomi i balans
- Hållbar och god arbetsmiljö

Förändringen av verksamhetens nettokostnader (efter justeringsposter) mellan prognosen i april 2015 och utfall 2016 var 395 mnkr. Av den uppnådda ekonomiska effekten kunde cirka 300 mnkr hänföras till struktur och förändringsplanen. Inom hälso- och sjukvården hade struktur och förändringsplanen minskat kostnaderna med cirka 200 mnkr, medan resterande minskning skett inom övriga verksamheter.

Under för 2017 uppgick besparingskraven till sammanlagt 80 mnkr varav drygt 70 mnkr avsåg Hälso- och sjukvården. Cirka 8 mnkr realiserades under 2017. Landstingsservice, Kultur och bildning, Hjälpmedel LD och Central förvaltning har uppnått besparingskraven medan Tandvården och Hälso- och sjukvården inte har lyckats. De ej genomförda besparingarna på drygt 70 mnkr fördes över till 2018. I budgeten för 2018 finns ytterligare 35 mnkr i besparingar enligt struktur- och förändringsplan. Prognosen för 2018 visar

att endast en mycket begränsad del av besparingskraven 2018 kommer att uppnås. Kollektivtrafikförvaltningen har tagit fram en omfattande åtgärdsplan för att minska kostnaderna med 55 mnkr.

Den ekonomiska strategin utgår från ett fortsatt koncerngemensamt fokus och på de avslutande stegen i struktur- och förändringsplanen. Fram till 2019 har den ekonomiska målbilden reviderats till ytterligare 70 mnkr (jämfört 150 mnkr) samt därutöver eventuella kvarvarande obalanser i verksamheterna. Målbilden skall uppnås genom fortsatt ökad effektivitet inom samtliga verksamheter. Landstingsdirektör har bildat en särskild strategisk grupp med ansvar om att forma strategin och åtgärder för att uppnå den samlade målbilden. Strategins viktigaste framgångsfaktorer är:

- Samverkan
- Prioriteringar
- Effektivare framtida arbetssätt
- Ledarskap
- Digitalisering, E-hälsa

Genomförande av struktur- och förändringsplanen skall leda till det ackumulerade underskottet återställs men framförallt för att skapa utrymme och "spänst" i landstingets ekonomi inför framtida utmaningar i form av den demografiska och medicinska utvecklingen. Regionen planerar för ett ökat behov av nödvändiga investeringar, för att skapa förutsättningar för ökad effektivitet och kvalitet, vilket även i sin tur förutsätter en långsiktigt hållbar ekonomi.

Planerings- och styrmodell, process för intern styrning och kontroll

En mer effektiv, transparant planerings- och styrmodell implementerades 2016 med en övergripande målbild om att koppling mellan landstingsplan, verksamhetsplan och ekonomiska förutsättningar, mål, säkerställs.

Under 2018 sker en utveckling av arbetsprocess och modell för behov-prioriteringar-uppdrag-re-

sursfördelning som ett viktigt steg att ytterligare säkerställa planerings- och styrmodellens effektivitet. Under 2019 kommer arbetet med landstingets planerings- och styrmodell att intensifieras och dokumenteras bland annat genom att nyckeltalsportalen på INTRA implementeras och används.

Under 2017 infördes ny policy och process kring

intern styrning och kontroll med syfte att säkerställa en effektiv förvaltning. Detta skall uppnås genom att fortlöpande anpassa organisationen, införa metoder och rutiner för att med rimlig grad av säkerhet säkerställa att:

- Möjliga externa och interna risker observeras, bedöms och förebyggs
- Verksamheten är ändamålsenlig och kostnadseffektiv
- Den finansiella rapporteringen är tillförlitlig
- Rapportering och information om verksamheten är tillförlitlig
- Tillämpning lagar, föreskrifter, riktlinjer m.m. efterlevs.

Planerings- och styrmodellen samt process kring intern styrning och kontroll är viktiga grundbultar inom ramen för att uppnå struktur- och förändringsplanens målbild. All verksamhet måste ha god budgetkontroll och hushålla ansvarsfullt med de gemensamma skattemedel som tilldelas. För att hålla ordning på ekonomin och slippa drastiska nedskärningar ska verksamheterna hålla sig till fastslagen budget och inte överskrida netto-kostnadsutvecklingen.

God ekonomisk hushållning – Finansiella mål

I regionplanen anges politikens inriktning för landstingets ekonomi. Regionens vision är En god hälsa genom trygghet, kvalitet och hållbar utveckling nära invånarna i Dalarna.

Syftet med god ekonomisk hushållning är att skapa så stor nytta som möjligt för medborgarna med de resurser som står till förfogande. För att skapa handlingsutrymme för att utveckla verksamheten och klara kommande investeringar och pensionsåtaganden måste budgeterade resultatmål

uppnås. God hushållning förutsätter en långsiktig hållbar ekonomisk utveckling som ger handlingsberedskap för framtiden.

I budget och plan har skatteintäkter beräknats utifrån en oförändrad skattesats om 11,63 kr. Ingen skatteväxling motsvarande den som gjordes avseende kollektivtrafiken görs avseende "gamla" Regions Dalarnas samgående med Landstinget Dalarna till den "nya" region Dalarna.

	Bokslut 2017	Prognos 2018	Budget 2018	Budget 2019	Plan 2020	Plan 2021
Årets resultat, mnkr (enligt balanskrav)	230	77	103	100	125	150
Resultatet, enl balanskravet, ska vara ett överskott på minst 1% av skatte- och bidragsintäkterna åren 2019-2021 men 2% senast år 2022	2,6	0,8	1,1	1,0	1,2	1,5
Styrelsen och nämnderna, ska hålla fastslagen budget och inte överskrida budgeterad netto-kostnadsutveckling, %				100	100	100
Finansiell placering ska matcha pensionsskuldens utveckling och därutöver öka avsättning med minst 400 mnkr per %				100	100	100

Tabell 3. Finansiella mål

Resultat

Ett av de finansiella målen att Regionens resultat ska vara minst 1 procent åren 2019-21, och 2 procent senast 2022. Budgeterat resultat 100 mnkr för 2019 motsvarar drygt 1 procent av skatte- och statsbidragsintäkter medan 2020 och 2021 uppgår till 1,2% respektive 1,5%. För att uppnå budgeterat resultat 2020-2021 krävs besparingar på totalt 290 mnkr som kommer att ingå i planeringsprocessen för 2020 som beräknas startas med bokslutskonferens i slutet av februari 2019 och slutligen konkretiseras i beslut om regionplan och budget i regionfullmäktige juni 2019.

Resultatöverskott i verksamheten skapar handlingsutrymme för att utveckla verksamheten och ha förmåga att fullgöra framtida ekonomiska åtaganden, bl a utökade pensionsåtaganden. Utrymme behöver finnas för oförutsedda händelser och risker, till exempel sämre skatteunderlagsutveckling, oväntade kostnadsökningar med mera.

Med resultatmål avses resultat enligt balanskravet. Balanskravsresultatet är det mest relevanta måttet på landstingets egen förmåga att planera och styra ekonomin och där opåverkbara, jämförelse-störande poster i normalfallet exkluderas.

Skatte-, statsbidrags- och nettokostnadsutveckling

För att upprätthålla ekonomisk balans är det viktigt att verksamhetens nettokostnader inte ökar mer än skatteintäkter och statsbidrag. Budgeten för 2019 innebär en nettokostnadsökning med 2,5 procent jämfört med prognos per 2018. För att uppnå den budgeterade nettokostnadsutvecklingen förutsätts att pågående och planerade besparingsåtgärder ger beräknade ekonomiska effekter. Verksamheterna ska hålla sig till fastslagen budget och inte överskrida nettokostnadsutvecklingen.

I planen 2020 -2021 ligger nettokostnadsökningen på ca 3 procent per år. Skatteintäkter, utjämningsbidrag och generella statsbidrag ökar tillsammans med 2,2 procent 2019 och åren 2020-2021 med ca 3 procent per år.

Balanskrav

Enligt kommunallagen ska landstinget ha ekonomi i balans, vilket innebär att budgeterat och redovisat resultat ska visa ett överskott. I de fall ett underskott redovisas skall det enligt kommunlagen och dess balanskrav ske ett återställande av underskottet senast inom tre år. Landstinget Dalarnas tidigare ackumulerade underskott återställdes 2017.

Resultatutjämningsreserv (RUR)

Kommuner och landsting får till en resultatutjämningsreserv reservera medel som får användas för att utjämna intäkter över en konjunkturcykel.

Reservering får göras med högst ett belopp som motsvarar det lägsta av antingen den del av årets resultat eller den del av årets resultat efter balanskravsjusteringar enligt 11 kap. 10 § lagen (2018:597) om kommunal bokföring och redovisning, som överstiger

1. en procent av summan av skatteintäkter samt generella statsbidrag och kommunalekonomisk utjämning, eller
2. två procent av summan av skatteintäkter samt generella statsbidrag och kommunalekonomisk utjämning, om kommunen eller landstinget har ett negativt eget kapital, inklusive ansvarsförbindelsen för pensionsförpliktelser. Lag (2018:600).

Likviditet

Ett kortsiktigt mål med likviditeten, exklusive placerade pensionsmedel, är att den fortlöpande ska ha en positiv utveckling och garantera adekvat kortsiktig betalningsberedskap. Vid årsskiftet 2017 uppgick likvida medel, exkl pensionsmedel, till 644 mnkr. Därutöver var 579 mnkr placerade som pensionsmedel. Likviditeten är sedan något år förstärkt med lån som under 2018 uppgår till 300 mnkr men som enligt tidigare beslut ska betalas av senast 2021. Under planperioden försämras likviditeten beroende på en utökad årlig placering av pensionsmedel motsvarande skuldens ökning. Balansräkningen visar att möjligheten till att ta lån kan behövas från 2020.

Investeringar, lån och hemtagning av investeringskostnader

Landstinget Dalarna står inför betydande investeringsbehov i det korta och halvlånga perspektivet, utifrån tidigare års relativt låga investeringsnivåer. För att likviditeten fortsatt ska ha en positiv utveckling införs under 2019 möjligheten till att ta lån vid investeringar. Utöver det införs ett hemtagningskrav om 50% på nytillkommande kostnader för nyinvesteringar.

Verksamheten ska identifiera nyttor, både monetära och kvalitativa motsvarande en besparing om 50% av nytillkommande kapital- och övriga kostnader i samband med äskandet. Beslut bereds sedan via investeringsrådet och arbetsutskottet.

Pensionsmedel

Landstingets pensionsskuld är nuvärdet av de löften som utlovats till de nuvarande och tidigare anställda. Beloppet tas upp i redovisningen antingen som en skuld eller som en ansvarsförbindelse. Totalt var storleken på landstinget Dalarnas pensionsskuld vid utgången av 2017 totalt 7 116 mnkr varav 2 910 mnkr redovisades i balansräkningen och 4 806 mnkr redovisades utanför balansräkningen som en ansvarsförbindelse. Pensionsutbetalningarna av nuvarande pensionsskuld ökar kraftigt under planperioden och kulminerar enligt prognos under 2020-talet. Inför 2019 har fullmäktige tagit beslut om en ny strategi för hantering av pensionskulden och uppdaterat placeringsdirektiv och föreskrifter för finansförvaltningen. Målbilden är att sätta av ca 400 mnkr per år till pensionsmedel, under de kommande 9 åren. Pensionskulden förväntas nå en topp runt 2040-2045 för att därefter med nuvarande förutsättningar minska.

I samband med att personalen från "gamla" Region Dalarna från 2019 ingår i regionens pensionsskuld ökar den med ca 12 mnkr.

Ekonomiska förutsättningar

Sveriges Kommuner och Landstings (SKL:s) bild av den samhällsekonomiska utvecklingen SKL's Ekonominytt från oktober 2018 berättar att det starka konjunkturläget i Sverige ännu håller i sig. Visserligen bedömer SKL att utsikterna för BNP-tillväxten i år försvagats. Antalet arbetade timmar under första halvåret steg starkare än förväntat. SKL bedömer att högkonjunkturen når sin topp under 2018 och en konjunkturavmattning kommer synas allt tydligare under loppet av 2019. SKL räknar med att nuläget höga resursutnyttjande faller nästa år, att den rekordhöga sysselsättningsgraden då faller tillbaka. SKL räknar med en inbromsning för såväl BNP som sysselsättningstillväxten under 2019-2020 och att tillväxten en tid understiger tillväxten för ekonomins underliggande potential, vilket är det normala efter en högkonjunktur.

SKL skriver vidare att de viktigaste drivkrafterna bakom skatteunderlagets snabba ökning 2017 är dels den starka sysselsättningstillväxt som följt konjunkturuppgången, dels en relativt gynnsam indexering av inkomstrelaterade pensioner. SKL bedömer att konjunkturen inte kommer att stärkas ytterligare, utan i stället vända ner nästa år. Sysselsättningstillväxten väntas därmed avta och SKL räknar med en markant inbromsning. Samtidigt kommer pensionerna att räknas upp i lägre takt än de senaste åren. Trots att SKL räknar med att löneökningarna kommande år växlar upp kommer därmed skatteunderlagstillväxten att dämpas.

Region Dalarnas egna beräkningar utifrån befintliga planeringsförutsättningar, med en belastande demografi, ett vikande skatteunderlag, en stigande kostnadsutveckling där pensionskostnader och investeringsbehov ökar och där kompetensförsörjningen är ännu mer utmanande än tidigare och där produktiviteten tenderar att fortsätta att minska, visar en tillkommande ekonomisk utmaning på ca 290 mnkr under 2019-2021.

Skatteintäkter och kommunalekonomisk utjämning
Landstingets verksamhet påverkas i hög grad av

vad som sker i omvärlden. Den samhällsekonomiska utvecklingen påverkar landstingets intäkter i form av skatteintäkter och statsbidrag. Det finns starka samband mellan ekonomisk tillväxt och resurser till hälso- och sjukvården.

I budget 2019 och plan 2012-2021 beräknas skatteintäkterna utifrån oförändrad skattesats, 11,63. Prognosen över landstingets skatteunderlag utgår från de preliminära beräkningar som Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) redovisade i oktober, ekonominytt nr 8/2018 samt Statistiska centralbyråns (SCB) preliminära resultat avseende den kommunalekonomiska utjämningen för 2019.

Kostnadsutjämningsutredning

Den 1 oktober lämnade kostnadsutjämningsutredningen, och särskilda utredaren Håkan Sörman, sitt slutbetänkande "Lite mer lika. Översyn av kostnadsutjämnningen för kommuner och landsting" till regeringen. Utredaren har haft i uppdrag att överväga hur större samhällsförändringar fångas upp av det nuvarande kostnadsutjämningsystemet för kommuner och landsting, men också utreda möjligheter till förenklingar. Utredningen konstaterar att dagens kostnadsutjämning i huvudsak fyller sitt syfte men att mer fokus behöver ges åt socioekonomi och glesbygdens villkor. För Region Dalarnas del innebär slutbetänkandet, om det går igenom, en positiv förändring på över 1000 kr per invånare. Det är för närvarande osäkert hur betänkandet kommer att behandlas.

Generella statsbidrag, läkemedel

Formerna för finansiering, subvention och prissättning av läkemedel är för närvarande föremål för en långsiktig översyn (dir 2016:95), ledd av Toivo Heinsoo. Utredaren har delredovisat sitt uppdrag den 10 november 2017 och ska lämna sitt slutbetänkande i december 2018.

Parterna, staten och Sveriges Kommuner och Landsting, har mot bakgrund av översynen, varit eniga om vikten av att bibehålla ett nationellt prissättningsystem för läkemedel under den tid

som utredningen arbetar och om vikten av att ha så långsiktiga förutsättningar som möjligt, innan nya former för finansiering, subvention och prissättning är på plats. Därför angavs viljeriktningen att utformning och upplägg av 2017 års överenskommelse ska vara detsamma även för 2018 och 2019. Detta innebär bl.a. att inga avtal för receptförskrivna läkemedel inom läkemedelsförmånerna därmed ska tecknas mellan enskilda landsting och läkemedelsföretag under 2018-2019.

Överenskommelsen innebär att ersättningen till landstingen för 2018 och även 2019 fastställs genom ett ömsesidigt accepterande av att Socialstyrelsens årliga läkemedelsprognos utgör bas för ersättningen, såväl för förmånerna som för läkemedel vid behandling av hepatit C. För 2018 års överenskommelse fastställdes prognosen i oktober

Befolkningsutveckling

Befolkningsutvecklingen har stor betydelse för landstinget eftersom den påverkar behov av och efterfrågan på landstingets tjänster. Den påverkar också landstingets intäkter, bland annat genom att bidrag för kommunalekonomisk utjämning baseras på invånarantal.

Löne- och prisförändringar

Löne- och prisförändringar exkl läkemedel och högspecialiserad vård

SKL's prognos för LPIK exkl läkemedel uppgår till 2,9% för 2019 enligt ekonominytt 08/2018. Region Dalarna har använt index 3% för löneförändringar samt överfört medel från förvaltningar till finansförvaltningen till en central lönepott för utfördelning efter löneutfall. Internhyror förutsätts vara oförändrade medan hyror till externa hyresgäster ska hålla en marknadsmässig hyresnivå. I övrigt har SKL's prognos 2,1% avseende förbrukning använts.

Läkemedel och högspecialiserad vård

För förmånsläkemedel inom Hälso- och sjukvår-

2017. SKL ges möjlighet att löpande följa prognosarbetet och att lämna synpunkter.

I budget för 2019 ingår en uppräknings av statsbidraget till landstingen avseende kostnaderna för läkemedelsförmånerna motsvarande 3,6%

Riktade statsbidrag

I budget 2019 har de riktade statsbidragen uppskattas till samma belopp som i budget 2018. Osäkerhet råder då regeringen ännu inte bildats och inte heller lämnat någon budgetproposition. Regeringen måste lämna budgetförslag senast tre veckor efter att en ny regering tillträtt, dock senast en 15 november. Om ingen ny regering tillträtt kommer övergångsregeringen lämna budgetförslaget. När en ny regering tillträtt har den möjlighet att komplettera budgetförslaget genom ändringsförslag.

Antalet invånare i Dalarna var ca 285 697 den 1:a november 2017 och beräknas öka enligt prognos i SKL planeringsförutsättningar med ca 6 000 invånare under planperioden. Dalarnas invånarantal motsvarar ca 2,8 procent av Sveriges befolkning.

dens ram har en indexuppräknings om 3,6 % använts som i stort motsvara uppgivet behov. För de förmånsläkemedel som återfinns inom Hälsoval har en indexuppräknings om 1,6% gjorts. Därutöver har medel rymts inom Finansförvaltningen för att möta tillkommande kostnader för diabetesläkemedel inom Hälsoval .

Högspecialiserad vård är uppräknad med 3,6%.

Högspecialiserad tandvård har räknats upp med 3,8%

Pensionskostnader

En ny strategi för hantering av pensionsskuld

föreslås fullmäktige i november. Den går ut på att sätta av likvida medel till pensionsmedel regelbundet under den närmaste 10-års perioden och följs upp med ett nytt finansiellt mål. Landstinget

Dalarna hade pensionsmedel som uppgick till 579 mnkr i bokfört värde per 2017-12-31 och en pensionsskuld på 7 716 mnkr inklusive löneskatt per 2017-12-31.

Investeringar

Landstinget står inför betydande investeringsbehov i det korta och halvlånga perspektivet, utifrån tidigare års relativt låga investeringsnivåer. Detta bedöms särskilt avse behov av

fastighetsinvesteringar, främst förklarad av ålderstigna anläggningar, medicinteknisk utrustning och satsningar inom e-hälsoområdet. En välfungerande investeringsstrategi och process skapar förutsättningar för effektiva, ändamålsenliga och funktionella verksamhetslösningar. Detta i sin tur bidrar till mål om långsiktigt hållbar ekonomi.

För budget 2019 upptas en investeringsram om

731 mnkr inklusive sedan tidigare år redan pågående investeringar. Under planperioden 2010-2021 upptas en samlad ram för investeringar med i storleksordningen 600 mnkr per år, vilket väl speglar underliggande behov av nödvändiga investeringar. Delramarna per verksamhet kommer att värderas och prioriteras inom ramen för investeringsrådet, i förhållande till den övergripande ekonomiska strategin, och konkretiseras i samband med definitivt beslut i RF november. Föreslagna investeringsobjekt kommer även att värderas tidsmässigt utifrån ett anskaffnings- och genomförandeperspektiv.

(mnkr)	Bokslut 2017	Budget 2018	Prognos 2018	Budget 2019	Plan 2020	Plan 2021
Fastighetsinvesteringar	149	300		297		
IT-investeringar	76	117		110		
Hälsa- och sjukvård	96	94		93		
Tandvård	5	5		9		
Hjälpmedel LD	4	2		2		
Gemensam nämnd för hjälpmedel	30	31		34		
Landstingsservice	6	8		10		
Gemensam nämnd kostsamverkan	0	1		0,2		
Kultur- och bildning	1	1		1		
Kultur- och bildning konst	3	3		4		
Central förvaltning	16	6		1		
Kollektivtrafik				3		
Nya investeringar	386	568	460	563	600	600

Tabell 4. Investeringar 2017-2021

(mnkr)	Bokslut 2017	Budget 2018	Prognos 2018	Budget 2019	Plan 2020	Plan 2021
Pågående investeringar		60		168	1)	
- varav Fastighetsinvesteringar				115		
Totalt	386	628	460	731	600	600

1) Pågående investeringar är i all väsentlig del ej slutförda investeringar från 2018 varav 115 mnkr avser fastigheter, 30 mnkr Hälsa- och sjukvård, 20 mnkr MIT och 2,5 mnkr hos återstående förvaltningar

Tabell 5. Pågående investeringar

En ökad investeringstakt innebär en högre belastning på ekonomin i framtiden i form av ökade driftkostnader. Fastighetsinvesteringarna innebär tillkommande kapitalkostnader (avskrivning och ränta) under planperioden. De ökade kostnaderna hos fastigheter möts till viss del via ett minskat avkastningskrav. För att hantera de ökade driftkostnaderna inom verksamheten behövs effektiviseringar. Verksamheten ska i samband med äskandet identifiera nyttor, både monetära och kvalitativa motsvarande en besparing om 50% av nytillkommande kostnader.

Lån

För uppförande av ny vårdbyggnad vid Falu lasarett upptogs lån 2011 med 250 mnkr. Under 2013 amorterades 50 mnkr. Under 2015 utökades upplåningen med 200 mnkr för att finansiera kapitalbehov och lösen av revers hos Landsting-

Stora investeringsvolymerna ökar sårbarheten i landstingets ekonomi. Vid en höjning av investeringsnivån krävs ett förbättrat resultat eller utökat låneutrymme för att klara den framtida ekonomin.

Strategiska investeringar, över 50 mnkr är följande för 2019; Dalarnas museum 55 mnkr, Medicinkliniken Falu lasarett om totalt 122 mnkr varav 67 mnkr under 2019, Bussdepå i Ludvika om totalt 77 mnkr varav 25 mnkr år 2019 samt Mora lasarett om totalt 342 mnkr varav 79 mnkr under 2019.

ens Ömsesidiga Försäkringsbolag (LÖF). Den totala låneskulden ligger nu på 300 mnkr och avses årligen amorteras med 100 mnkr 2019-2021. Nya lån ser, enligt planerad budget, ut att behöva upptas från 2020.

Driftbudget 2018

Övergripande förutsättningar intern budget-process

Något budgetbeslut i juni togs inte på grund av att 2018 är ett valår. Ett löneutrymme har rymts centralt hos Finansförvaltningen att besluta om ny ram efter löneöversynens utfall. Inga interna hyreshöjningar beräknas under året och övriga kostnader har uppräknats med 2,1%. Särskilda index har använts för förmånläkemedel, högspec och specialisttandvård.

Det sista steget enligt struktur- och förändringsplan genomförs inte under 2019 avseende Hälso- och sjukvården. Övriga förvaltningars besparingskrav kvarstår enligt nedanstående tabell.

(mnkr)	Plan 2018	Plan 2019
Hälso- och sjukvårdsförvaltningen	-32,1	0
Hjälpmedel	-0,2	-0,2
Tandvård	-0,7	-0,7
Landstingsservice	-0,7	-0,7
Kultur och bildning	-0,4	-0,4
Central förvaltning	-0,9	-0,9
Kollektivtrafikförvaltningen	-55	-45
Totalt	-90	-47,9

Tabell 6. Besparingskrav enligt struktur- och förändringsplan

Övergripande ram/utvecklingsram under landstingsstyrelsens ansvar

I budgeten har avsättningar gjorts till en övergripande ram/utvecklingsram för finansiering av beslutade reformer, nya verksamheter, kompensationer och svårvärderade poster där Regionstyrelsen har delegation på att fatta beslut under löpande år. Under genomförandeåret (år 1) värderas och följs faktisk ekonomisk effekt (i förhållande till beräknad) och finansieras via anspråkstagande av den övergripande ramen. Fr o m år 2 överförs ram motsvarande reell ekonomisk effekt år 1 till respektive förvaltnings budgetram. Genom denna process utvecklas och tydliggörs fullmäktiges ansvar för att finansiera fattade beslut.

Centrala medel för löneöversyn

För 2019 har beräknat utrymme för löneöversyn förts till en central pott. Beslut om ändrad budget efter utfall kommer att tas under 2019 och delges nämnderna.

Omställningskostnader

Medel för omställningskostnader i samband med genomförandet av struktur- och förändringsplan finns även 2019.

Särskilda direktiv för anspråkstagande av medlen finns framtagna.

Ekonomiska ramar per förvaltning

Driftbudgeten omsluter 9 548 mnkr för 2019 som fördelas enligt tabell nedan. Budget 2018 kompletteras med medel som beslutades ur den övergripande ramen under landstingsstyrelsens ansvar som underlag för 2019 års ramar.

Hälso- och sjukvårdsnämnd/Hälso- och sjukvård

Hälso- och sjukvårdens ram kompletterades i början av 2018 med beslut om medel fördelade ur övergripande ram hos Finansförvaltningen. De medlen ingår nu i posten landstingsbidrag föregående år för 2019. Det sista steget enligt struktur- och förändringsplan genomförs inte under 2019.

Avseende asyl- och migranthälsa pågår en utredning om hur de två mottagningar som återfinns inom psykiatri, Kris- och trauma och primärvård, Asyl och migranthälsa bäst ska samarbeta för sin målgrupp. Ramen är därför minskad med dessa medel och överförda till Finansförvaltning i övergripande ram/utvecklingsmedel i väntan på utredning.

Hälso- och sjukvårdsförvaltningens ram utökas med 50 mnkr för att öka produktiviteten och tillgängligheten som i sin tur ska leda till minskade köer.

Uppdrag ges till Hälso- och sjukvårdsnämnden att i samband med budgetfördelning av 2019 års ramar utarbeta en handlingsplan för ekonomi i balans och senast den 15 januari redovisa den till Regionstyrelsen i samband med återrapportering av beslutad budget, verksamhetsplan och styrkort under 2019.

Ramen för förmånsläkemedel respektive köp högspecialiserad vård är uppräknade med 3,6% för 2019.

Hälso- och sjukvårdsnämnd/ Hälso- och sjukvård (tkr)	2018	2019
Landstingsbidrag föregående år	4 630 814	4 887 667
Omföring inom ram förmånsläkemedel	-70 288	
Omföring från rekvisitionsläkemedel	2 000	
Omföring från högspec	3 000	
Prisuppräknning exkl hyror	114 013	101 297
Löner till centralpott inkl social avgifter		-77 787
Sparkrav	-32 100	
Kompensation löneavtal Kommunal	15 000	
Missbruksvård, beroendecentrum	10 000	
Assisterad befruktning	2 500	
VNS pat hotell	3 142	

Medicinsk utveckling, ökade behov	15 000	
Utveckling närsjukvård	5 000	
Ambulanshelikopter, SLA	2 000	
Kompensation sociala avgifter	53 186	
Generellt tillskott inkl helikopter	59 000	
Satsning för att öka produktivitet och tillgänglighet		50 000
Höjd OB-ersättning	4 500	
Patientavgifter och utredning enhetstaxa	17 900	
Övr Medicinsk utveckling	29 000	
Ambulansavtal SSK	5 000	
Urologiverksamhet i Borlänge o Mora	9 500	
Asyl och migranthälsan	6 500	-6 500
Smärtmottagning/utredningsenhet	3 000	
Summa	4 887 667	4 954 677
Landstingsbidrag föreg år, förmånsläkemedel	428 767	570 514
Omföring inom ram förmånsläkemedel	70 288	
Medicinsk utveckling läkemedel	19 000	
Medicinsk utveckling förmånsläkemedel	20 000	
Omföring från Högspec	13 000	
Omföring till rekvisitionsläkemedel	-2 000	
Indexuppräknning 3,6%	21 459	20 539
Summa förmånsläkemedel	570 514	591 053
Landstingsbidrag föreg år, högspec vård	555 038	559 019
Omföring till läkemedel	-16 000	
Indexuppräknning 3,6%	19 981	20 125
Summa Högspec vård	559 019	579 144
Summa	6 017 200	6 124 873

Tabell 7. Ekonomiska ramar, Hälso- och sjukvårdsnämnd/Hälso- och sjukvård

Regionstyrelsen/Hälsoval, beställarenhet

Ramen för hälsovalsersättning kompletterades i början av 2018 med beslut om medel fördelade ur övergripande ram hos Finansförvaltningen avseende Samverkan för god vård vid utskrivning som under 2018 ersätts via ett införandeprojekt. De medlen ingår nu i posten landstingsbidrag föregående år för 2019. I budget 2019 tillförs ytterligare 8 mnkr för att täcka kostnaden som uppstår när alla vårdcentraler arbetar enligt riktlinjer för samverkan för god vård vid utskrivning med 1 sjuksköterska per 10.000 listade.

Under 2015 beslutades om en höjning av patientavgifterna. Alla patientavgifter, exkl Gula taxan, tillfaller Hälsoval. Beslutet bedömdes påverka intäktsidan om ett netto på 20 mnkr och ramen minskades med motsvarande utrymme. Under 2017 kompenserades enheten med 3 mnkr i kompensation för avgiftsfri vård för patienter 85 år och äldre. På grund av att nyttjandet av frikort ökat och att intäkterna därför inte ökat i den grad som beräknades inför 2015 kompenserades ramen med 5 mnkr under 2018 och till 2019 med ytterligare 7 mnkr.

Ramen för Hälsovalsersättning är uppräknad med 2,6%. Löneökning för anställda på vårdcentraler ingår i ramen då ingen skillnad görs mellan offentligdrivna och privata vårdcentraler.

Ramen avseende förmånsläkemedel exkl diabetesläkemedel inom Hälsoval har räknats upp med 1,6%. Under 2018 tillfördes enheten medel för ett nytt diabetesläkemedel. Hälsovalsenheten uppger kostnadsökningar om 9 mnkr avseende läkemedlet där 3 mnkr redan belastar 2018. Utrymme finns hos Finansförvaltningens övergripande ram/utvecklingsmedel att rekvireras efter behov.

Landstingsstyrelsen/Hälsoval, beställarenhet (tkr)	2 018	2 019
Hälsovalsersättning föregående år exkl läkemedel	1 073 019	1 155 844
Löne- och prisuppräknning 2,6%	26 825	30 052
Patientavgifter	5 000	7 000
Samverkan för god vård vid utskrivning	12 300	8 000
Justering sociala avgifter	11 928	
Landstingsbidrag föregående år	24 948	
Löne och prisuppräknning	624	
Rotavirus	1 200	
Cellprover statsbidrag		4 000
<i>Summa hälsovalsersättning exkl läkemedel</i>	<i>1 155 844</i>	<i>1 204 896</i>
Förmånsläkemedel föregående år	185 052	199 643
Indexuppräknning	2 591	3 002
Medicinsk utveckling	12 000	
<i>Summa förmånsläkemedel</i>	<i>199 643</i>	<i>202 645</i>
Hälsoval, stab		
Ram föregående år	2 956	3 041
Löne- och prisuppräknning	74	64
Kompensation sociala avg	63	
<i>Summa stab</i>	<i>3 093</i>	<i>3 105</i>
Summa	1 358 580	1 410 646

Tabell 8. Ekonomiska ramar, Regionstyrelsen/Hälsoval, beställarenhet

Jämfört med tidigare år har ovanstående redovisning av Hälsovalsersättningen anpassats till nuvarande riktlinjer.

Hälso- och sjukvårdsnämnd/Hörsel och syn Region Dalarna

Hjälpmedel Landstinget Dalarna byter namn i samband med regionalisering till Hörsel och syn Region Dalarna. Jämfört med 2018 har prisuppräkning samt överföring av lönepott skett. Ytterligare besparingskrav om 200 tkr återfinns.

Hälso- och sjukvårdsnämnd/ Hörsel och syn Region Dalarna (tkr)	2018	2019
Landstingsbidrag föregående år	55 483	59 901
Priskompensation exkl hyror	1 387	1 242
Avgår central lönepott		-891
Kompensering sociala avgifter	631	
Ökade kostnader pga lokalförändr och flytt	2 600	
Sparkrav	-200	-200
Summa	59 901	60 052

Tabell 9. Ekonomiska ramar, Hälso- och sjukvårdsnämnd/Hörsel och syn Region Dalarna

Regionstyrelsen/Central förvaltning

Från Central förvaltning har vissa poster överförts till nya Regionala utvecklingsnämnden. Det avser Landstingets Dalarnas del av medlemsavgiften till Region Dalarna, medlemsavgifter till Coompanion och Almi företagspartner GävleDala AB samt en tjänst för internationella och EU frågor. Ramen har utökats avseende Dalaflyget samt kommunernas del av utveckling av evidensbaserad praktik inom socialtjänsten och närliggande hälso- och sjukvård, även kallat Hälsa och välfärd. Sedan 2010 har ett arbete pågått via region Dalarna för att utveckla regionala samverkans- och stödstrukturer för kunskapsutveckling inom socialtjänsten samt angränsande hälso- och sjukvård. Verksamheten överförs till hälso- och sjukvårdsenheten inom Central förvaltning. För arbete i samverkan med Uppsala Akademiska sjukhus tillför ytterligare medel inom Arbets- och miljömedicin.

Även HR-enheten och ekonomienheten, upphandlingsavdelningen kompenseras för nya tjänster från och med 2019.

Centralförvaltning har en ytterligare besparing om 900 tkr år 2019.

Regionstyrelsen/Central förvaltning (tkr)	2018	2019
Landstingsbidrag föregående år	499 052	324 906
Överföring till ny kollektivtrafiknämnd	-205 000	
Prisuppräknning exkl hyror	7 351	6 823
Avgår central lönepott		-8 978
Kompensation sociala avgifter	4 153	
CKF Forskningsanslag	1 000	
Bidrag forskning struktur- och förändringsplan	800	
Resurser regionbildning	5 000	
Överf ögrip ram, ökade behov	3 000	
E-hälsa/inera	3 000	
Dalaflyget	800	400
Besparing	-900	-900
Anställningsförmåner	7 000	
Utökning tjänster HR		3 000
Program för uppföljning privata utförare	1 000	
CKF Adm stöd	400	
Akademisk vårdcentral Norslund/Svärdsjö	550	
Lokala hälso- och sjukvårdsberedningar		-3 078
Hälsa och välfärd		1 100
Almi till regional utvecklingsförvaltning		-2 693
Landstingets tidigare medlemsavgift i Region Dalarna, till regional utvecklingsförvaltning		-6 968
Coompanion till regional utvecklingsförvaltning		-525
Tjänst internationella och EU-frågor		-900
St-tjänst Arbets- och miljömedicin		546
Bidragsgivning, överf t Kultur- o bildn	-2 300	
Summa	324 906	312 733

Tabell 10. Ekonomiska ramar, Regionstyrelsen/Central förvaltning

Regionstyrelsen/Finansförvaltning

Inom finansförvaltningen redovisas kostnader för pensioner, löneskatt på pensioner, premie för patientförsäkringen och interna ränteintäkter. Inom förvaltningen finns också medel för omställningsanslag, central lönepott, medicinsk utveckling samt den övergripande ramen inklusive utvecklingsmedel som finns under Regionstyrelsens ansvar. Här upptas också planerad kostnad om 227 mnkr för de riktade statsbidrag om totalt upptagits som finansiering i resultaträkningen.

Hos Finansförvaltningen återfinns också finansieringen av vissa poster som betalas av regionens kommuner till landstinget under 2019

Regionstyrelsen/ Finansförvaltningen (tkr)	2018	2019
Pensionskostnader inkl löneskatt och förvaltning	766 000	786 000
Internt påslag för pensioner schablon	-470 000	-500 000
Interna räntor	-80 000	-60 000
Patientförsäkring, premie	44 000	39 000
Omställningsanslag	55 000	55 000
Moms tandvård	-13 000	-13 000
Oförutsett m m	60 946	41 946
Medicinsk utveckling läkemedel	-20 000	20 000
Övergripande ram/Utvecklingsmedel		68 050
Satsningar nationella överenskommelser		127 000
Central lönepott inkl sociala avgifter		96 905
Övergångsersättning kollektivtrafik		-14 407
Hälsa och välfärd		-1 100
Kommunernas del av Almi företagspartner GävleDala AB		-3 418
Färdtjänstlegitimering		-4 836
Övrigt (förändring löneskuld)	5 000	5 000
Summa	347 946	635 140

Tabell 11. Ekonomiska ramar, Regionstyrelsen/Finansförvaltning

Fastighetsnämnden/Regionfastigheter

Landstingsfastigheter byter namn till Regionfastigheter i samband med regionaliseringen. Under 2019 ska inga hyreshöjningar ske för landstings-interna verksamheter. Hyror till externa hyresgäster ska hålla en marknadsmässig hyresnivå. Regionfastigheters avkastningskrav har delvis kompensrats för uteblivna hyreshöjningar.

Fastighetsnämnden/ Regionfastigheter (tkr)	2018	2019
Avkastningskrav	-28 700	-24 200
Summa	-28 700	-24 200

Tabell 12. Ekonomiska ramar, Fastighetsnämnden/Regionfastigheter

Servicenämnden/Regionservice

Landstingservice Dalarna byter namn till Regionservice i samband med regionaliseringen. Avkastningskravet innehåller en utökad besparing om 700 tkr för 2019.

Servicenämnden/Regionservice (tkr)	2018	2019
Avkastningskrav	-8 500	-9 200
Besparing	-700	-700
Summa	-9 200	-9 900

Tabell 13. Ekonomiska ramar, Servicenämnden/Regionservice

Kultur- och bildningsnämnden/Kultur- och bildning

Under 2018 överfördes de medel för regional utveckling barn och unga som återfanns hos central förvaltning till Kultur- och bildningsnämnden. I samband med regionaliseringen och bildandet av en ny regional utvecklingsnämnd överförs 1 300 tkr till regional utvecklingsnämnd. Kvarvarande 1 000 tkr avser projektet DalaPop som fortgår till första halvåret 2020.

Apotekets gamla lokaler vid Tallenområdet utanför Falun köps av Region Dalarna och inreds för att rymma Dalarnas museums samlingar. I samband med detta anpassas verksamheten vid museet både i form av antalet anställda och ägda lokaler. De nya lokalerna innebär att medel måste tillföras för ökade hyreskostnader. I samband med att ny Kultur- och bildningsplan fastställs av fullmäktige i november tillkommer nya utvecklingsområden motsvarande 4 000 tkr, varav 2 000 tkr äskas från Kulturrådet i utökat statsbidrag. Prioriteringarna är:

De övergripande utvecklingsområdena är:

- stärka kreativa och kulturella näringar,
- stärka kulturens och bildningens bidrag till ett hälsofrämjande arbete,
- ta till vara digitaliseringens möjligheter inom kultur- och bildningsområdet,
- fördjupa samarbetet med högre utbildning och forskning,
- stärka arrangörsledet och öka tillgången av tillgängliga scener i länet,
- öka tillgängligheten till länets kulturutbud genom kollektivtrafiken,
- säkerställa det immateriella kulturarvets styrka och utveckling i länet,
- utreda spelkulturen som ett nytt möjligt regionalt verksamhetsområde

Arkitektur, form och design pekas i planen ut som ett nytt regionalt verksamhetsområde

Kultur- och bildningsnämnden besparing uppgår till 400 tkr för 2019.

Kultur- och bildningsnämnden (tkr)	2018	2019
Landstingsbidrag föregående år	145 455	153 046
Prisuppräknning exkl hyror	3 636	3 199
Avgår central lönepott		-2 034
Kompensation sociala avgifter	1 405	
Överföring regional utveckling barn&unga	2 300	-1 300
Adm bidragshantering samt konstnärlig utsmyckning	350	
Bidrag inom folkrörelseberedningen	500	
Administration funkisorg	400	
Ökad hyra Tallen Dalarnas museum		4 332
Prioriteringar Kultur- och bildningsplan		2 000
Besparing total bidragsgivning	-1 000	-400
Summa	153 046	158 843

Tabell 14. Ekonomiska ramar, Kultur- och bildningsnämnden/Kultur- och bildning

Tandvårdsnämnden

Tandvårdsnämnden tillförs ytterligare medel för reformen Kostnadsfri tandvård för unga samt för ökad uppräkningskravet utökas med 700 tkr som en del i besparing.

Tandvårdsnämnden (tkr)	2018	2019
Landstingsbidrag föregående år, folktandvård	183 865	206 006
Prisuppräknings exkl hyror	4 597	4 326
Avgår central lönepott		-6 030
Index specialisttandvård		600
Lönestrategi tandläkare	2 000	
Kostnadsfri tandvård för unga upp till 23 år	4 500	4 500
Barntandvård	7 000	
Kompensation sociala avgifter	4 044	
Summa folktandvård	206 006	209 402
Landstingsbidrag föregående år, tandvårdsstöd	34 515	35 432
Prisuppräknings exkl hyror	863	744
Kompensation sociala avgifter	54	
Summa tandvårdsstöd	35 432	36 176
Summa	241 438	245 578
Avkastningskrav	-5 500	-6 200
Besparing	-700	-700
	-6 200	-6 900

Tabell 15. Ekonomiska ramar, Tandvårdsnämnden

Gemensam nämnd Hjälpmedel Dalarna

Inga förändringar förutom uppräknig samt överföring till central lönepott har skett av ram för den gemensamma nämnden för Hjälpmedel Dalarna.

Gemensam nämnd Hjälpmedel Dalarna (tkr)	2018	2019
Landstingsbidrag föregående år	2 678	2 783
Prisuppräknig exkl hyror	67	52
Avgår central lönepott		-51
Kompensation sociala avgifter	38	
Summa	2 783	2 784

Tabell 16. Ekonomiska ramar, Gemensam nämnd Hjälpmedel Dalarna

Patientnämnd

Inga förändringar förutom uppräknig samt överföring till central lönepott har skett av ram för Patientnämnden.

Patientnämnden (tkr)	2018	2019
Landstingsbidrag föregående år	5 263	6 068
Prisuppräknig excl hyror	132	126
Avgår central lönepott		-95
Kompensation sociala avgifter	73	
Kompensation samordnare nytt uppdrag	600	
Summa	6 068	6 099

Tabell 17. Ekonomiska ramar, Patientnämnd

Kollektivtrafiknämnden

Medel avseende enheten för Färdtjänstlegitimering avsätts i ram. Under 2018 har Kollektivtrafikförvaltningen själva fakturerat medlen men inför 2019 avses kostnaden regleras via avtal och finansieras via Finansförvaltningen. 2019 år bränsle- och ränteindexering av trafik kostnader beräknas inte rymmas helt inom den uppräknig som gjorts av Kollektivnämndens ram. Omställningsmedel för utvecklingen av index återfinns som omställningsmedel hos Finansförvaltningen. Den besparing som fastställdes i samband med skatteväxlingen av kollektivtrafik kvarstår men är minskad till 45 mnkr under 2019.

Uppdrag ges till Kollektivtrafiknämnden att i samband med budgetfördelning av 2019 års ramar utarbeta en handlingsplan för ekonomi i balans och senast den 15 januari redovisa den till Regionstyrelsen i samband med återrapportering av beslutad budget, verksamhetsplan och styrkort under 2019

Kollektivtrafiknämnden (tkr)	2018	2019
Ingående landstingsbidrag	204 054	578 113
Prisuppräknig		15 031
Avgår till central lönepott		-1 090
Skatteväxlade medel	337 652	
Färdtjänstlegitimering		4 836
Övergångsersättning	14 407	
Indexering	22 000	
Summa	578 113	596 890

Tabell 18. Ekonomiska ramar, Kollektivtrafiknämnden

Regionala utvecklingsnämnden

I samband med regionaliseringen övergår anställningarna och det regionala utvecklingsansvaret till "nya" Region Dalarna. Personalen har till den sista december på sig att slutligt bestämma sig för att följa med. I posten ingående regionbidrag ingår medel avseende landstinget Dalarna samt kommunernas medlemsavgifter minus 1 mkr motsvarande det nya kommunförbundet som bildas. Utöver det är kostnader för "gamla" region Dalarnas direktion borträknade. Tillkommer gör anslag för en ny nämnd om 500 tkr samt en tjänst från central förvaltning avseende internationella och EU frågor samt kvarvarande regionalt utvecklingsanslag för barn och unga. Ersättning för medlemsavgifterna för Coompanion och Almi företagspartner GävleDala AB tillförs också nämnden.

Kostnader som inte ingår i anslaget är tex kostnader för de fyra personer som i samband med regionaliseringen övergår från Länsstyrelsen (tre som arbetar med företagsstöd och en som arbetar med regionalt serviceprogram). Utöver det finns inte heller kostnader med som finansieras via projektmedel.

Kvarvarande differenser samt eventuell flytt av ytterligare medel och ansvar mellan regionens förvaltningar utreds under 2019.

Regionala utvecklingsnämnden (tkr)	2018	2019
Ingående regionbidrag		21 644
Prisuppräknning		560
Coompanion		525
Almi företagspartner GävleDala AB		6 111
Summa	0	28 840

Tabell 19. Ekonomiska ramar, Regionala utvecklingsnämnden

Revision

Landstingsfullmäktiges presidium förslög i maj 2018 landstingsfullmäktige att besluta om utökat anslag till landstinget revisorer pga att en ny region bildas samt att 2018 är ett valår som innebär att två revisionsgrupper kommer att arbeta parallellt om att revisionsberättelsen för 2018 behandlas i fullmäktige april 2019.

Revision (tkr)	2018	2019
Revisionsverksamhet	6 000	6 500

Tabell 20. Ekonomiska ramar, Revision

Budget år 2019 och planer för åren 2020 – 2021

De ekonomiska riktlinjerna för det fortsatta planeringsarbetet framgår av Driftbudget, Resultatbudget, Balansbudget och Finansieringsbudget.

Driftbudget

Driftbudgeten visar inom vilken ekonomisk ram den planerade verksamheten ska bedrivas. Ramarna för respektive styrelse/nämnd framgår av tabellen nedan.

(tkr)	Budget 2018 inkl beslut feb 2018	Plan 2019	Plan 2020	Plan 2021
Hälsa- och sjukvård/Hälsa- och sjukvårdsnämnden	6 017 200	6 124 873	6 326 994	6 523 131
Central förvaltning, hälsoval/Regionstyrelsen	1 358 580	1 410 646	1 457 197	1 502 371
Central förvaltning, övrigt/Regionstyrelsen	324 906	312 733	323 053	333 068
Hjälpmedel LD/Hälsa- och sjukvårdsnämnden	59 901	60 052	62 033	63 956
Finansförvaltning/Regionstyrelsen	347 946	635 140	645 455	649 858
Fastighetsnämnden	-28 700	-24 200	-24 200	-24 200
Service-nämnden	-9 200	-9 900	-9 900	-9 900
Kultur- och bildningsnämnden	153 046	158 843	163 360	168 000
Tandvårdsnämnden	241 438	245 578	253 682	261 546
– varav <i>beställartandvård</i>	35 432	36 176	37 370	38 528
Tandv.nämnden, avkastningskrav	-6 200	-6 900	-6 900	-6 900
Kollektivtrafiknämnd	578 113	596 890	616 587	635 702
Patientnämnden	6 068	6 099	6 300	6 495
Revision	6 000	6 500	6 500	6 500
Gem. nämnd Hjälpmedel Dalarna	2 783	2 784	2 876	2 965
Regional utvecklingsförvaltning	0	28 840	29 792	30 715
Summa driftbudget	9 051 881	9 547 878	9 852 830	10 143 307

Tabell 21. Driftbudget

Resultatbudget

Resultatbudgeten visar verksamhetens beräknade kostnader och intäkter, beräknade skatteintäkter och statsbidrag samt finansiella kostnader och intäkter. Skillnaden mellan intäkter och kostnader utgör årets resultat.

(mnkr)	Bokslut 2017	Budget 2018	Prognos enl aug 2018	Plan 2019	Plan 2020	Plan 2021
Verksamhetens intäkter	1393					
Jämförelsestörande intäkt			34			
Verksamhetens kostnader	-9362					
Netto*	-7 969	-8 939	-8 997	-9 198	-9 493	-9773
Avskrivningar**	-322	-340	-347	-350	-360	-370
Verksamhetens nettokostnad	-8 291	-9 279	-9 310	-9 548	-9 853	-10 143
Verksamhetens nettokostnad	-7 954	-8 259	-8 326	-9 015	-9 248	-9 484
Skatteintäkter ¹	6 436	6 878	6 851	7 042	7 230	7 477
Uljämningsbidrag och statsbidrag ²	2 159	2 573	2 573	2 717	2 760	2 806
Verksamhetens resultat	304	172	114	211	137	140
Finansiella intäkter	7	5	5	5	5	5
Jämförelsestörande poster	16		50			
Finansiella kostnader ³	-81	-74	-92	-116	-125	-177
Resultat efter finansiella poster	230	103	77	100	17	-32
Besparingar inom SPF*					108	182
Årets resultat enligt balanskravet	230	103	77	100	125	150
¹ Skatteintäkter						
Preliminära skatteintäkter	6 456	6 870	6 870	7 042	7 230	7 477
Avräkning innevarande år	-30	8	1			
Avräkning föregående år	10		-20			
Summa	6 436	6 878	6 851	7 042	7 230	7 477
² Uljämningsbidrag och statsbidrag						
Inkomstuljämningsbidrag	1 274	1 383	1 383	1 466	1 492	1 545
Regleringsavgift	-113	-87	-87	-46	-17	-30
Strukturbidrag	0	0	0	0	0	
Kostnadsuljämningsbidrag	171	174	174	193	203	209
Riktade statsbidrag*		227	227	227	227	227
Statsbidrag läkemedel	768	826	826	855	855	855
Statsbidrag för flyktingar	59	50	50	22	0	
Summa	2 159	2 573	2 573	2 717	2 760	2 806
³ Finansiella kostnader						
Ränta på pensionsavsättning	-68	-68	-86	-116	-119	-171
Ränta övrigt	-13	-6	-6	-6	-6	-6
Summa	-81	-74	-92	-116	-125	-177

* Beräknad besparing enligt ny Struktur och förändringsplan för 2020 och 2021

Tabell 22. Resultatbudget

Balansbudget

Balansbudgeten visar den ekonomiska ställningen vid verksamhetsårets slut uppdelat på tillgångar, eget kapital, avsättningar och skulder.

(mnkr)	Bokslut 2016	Budget 2017	Prognos 2017	Budget 2018	Plan 2019	Plan 2020
Tillgångar						
<i>Anläggningstillgångar</i>						
Byggnader och mark	1 896	2 450	2 066	2 313	2 463	2703
Maskiner och inventarier	752	850	961	1 061	1 161	1261
Immateriella	30		51	40	30	20
Pågående investeringar	167		137			
Finansiella anläggningstillgångar	177	95	191	227	227	227
Summa anläggningstillgångar	3 022	3 395	3 407	3 641	3 881	4 211
<i>Omsättningstillgångar</i>						
Förråd	46	36	45	45	45	45
Kortfristiga fordringar	529	537	551	567	617	630
Kortfristiga placerade pensionsmedel	579	821	808	1208	1608	2008
Likvida medel exkl pensionsmedel	644	424	424	388	447	447
Summa omsättningstillgångar	1 798	1 818	1 828	2 208	2 717	3 130
Summa tillgångar	4 820	5 213	5 235	5 849	6 598	7 341
Eget kapital, avsättningar och skulder						
Eget kapital	32	113	69	169	294	444
– varav årets resultat	246	103	77	100	125	150
Förändring riskhanteringsfond	-4					
<i>Avsättningar</i>						
Pensionsavsättning	2 909	3 180	3 200	3 600	4 000	4 400
Summa avsättningar	2 909	3 180	3 200	3 600	4 000	4 400
<i>Skulder</i>						
Långfristiga skulder	304	304	304	204	378	454
Kortfristiga skulder	1 575	1 616	1 662	1 876	1 926	2043
Summa skulder	1 879	1 920	1 966	2 080	2 304	2 497
Summa eget kapital, avsättningar och skulder	4 820	5 213	5 235	5 849	6 598	7 341

* Lån 2020 beräknas till 274 tkr, Lån 2021 till 454 tkr

Tabell 23. Balansbudget

Finansieringsbudget

Finansieringsbudgeten visar betalningsflödet från löpande verksamhet, investeringsverksamhet och finansieringsverksamhet och mynnar ut i förändring av likvida medel.

(mnkr)	Bokslut 2017	Budget 2018	Prognos 2018	Budget 2019	Plan 2020	Plan 2021
Den löpande verksamheten						
Årets resultat	246	103	77	100	125	150
Avskrivningar	322	340	347	350	360	370
Avsättning pensionskulld	212	285	291	400	400	400
Förändring kortfr. fordringar och förråd ökning(-) minskning(+)	15	0		0	0	
Förändring kortfr. skulder ökning(-) minskning(+)	112	0		0	0	
Justering ej likviditetpåverkande poster						
Försäljningar/utrangeringar	-1					
Kassaflöde från löpande verksamhet	906	728	715	850	885	920
Investeringsverksamhet						
Investeringar	-386	-586	-442	-600	-600	-600
Investeringar i finansiella tillgångar	-50			-50		
Kassaflöde från investeringsverksamhet	-436	-586	-442	-650	-600	-600
Finansieringsverksamhet						
Förändring av långfristiga skulder	-100	0	0	-100	174	354
Kassaflöde från finansieringsverksamhet	-100	0	0	-100	174	354
ÅRETS KASSAFLÖDE	370	142	273	100	459	674
Likvida medel, inkl. plac. medel vid årets början	853	1 223	1 223	1 496	1 596	2 055
Likvida medel, inkl. plac. medel vid årets slut	1 223	1 365	1 496	1 596	2 055	2 729
Förändring likvida medel	370	142	273	100	459	674
Lån vid årets början	400	300	300	300	200	274
Lån vid årets slut	300	300	300	200	274	454

Tabell 24. Finansieringsbudget

Tabellförteckning

Tabell 1. Finansiella mål och nyckeltal	15
Tabell 2. Nettokostnadsutveckling.....	15
Tabell 3. Finansiella mål	17
Tabell 4. Investeringar 2017-2021	22
Tabell 5. Pågående investeringar	22
Tabell 6. Besparingskrav enligt struktur- och förändringsplan	24
Tabell 7. Ekonomiska ramar, Hälso- och sjukvårdsnämnd/ Hälso- och sjukvård	25
Tabell 8. Ekonomiska ramar, Regionstyrelsen/ Hälsoval, beställarenhet	26
Tabell 9. Ekonomiska ramar, Hälso- och sjukvårdsnämnd/ Hörsel och syn Region Dalarna	27
Tabell 10. Ekonomiska ramar, Regionstyrelsen/Central förvaltning	28
Tabell 11. Ekonomiska ramar, Regionstyrelsen/Finansförvaltning	29
Tabell 12. Ekonomiska ramar, Fastighetsnämnden/Regionfastigheter	30
Tabell 13. Ekonomiska ramar, Servicenämnden/Regionservice	31
Tabell 14. Ekonomiska ramar, Kultur- och bildningsnämnden/ Kultur- och bildning	32
Tabell 15. Ekonomiska ramar, Tandvårdsnämnden	33
Tabell 16. Ekonomiska ramar, Gemensam nämnd Hjälpmedel Dalarna	34
Tabell 17. Ekonomiska ramar, Patientnämnd	35
Tabell 18. Ekonomiska ramar, Kollektivtrafiknämnden	36
Tabell 19. Ekonomiska ramar, Regionala utvecklingsnämnden	37
Tabell 20. Ekonomiska ramar, Revision	38
Tabell 21. Driftbudget	39
Tabell 22. Resultatbudget	40
Tabell 23. Balansbudget	41
Tabell 24. Finansieringsbudget	42

Region Dalarna

Vasagatan 27, Box 712

791 29 Falun

Telefon 023-49 00 00

**REGION
DALARNA**